

การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ *

The design aesthetic perception through exhibition design.

กัลย์ธีรา สงวนต้ง^๒ **

บทคัดย่อ

การวิจัย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปลูกฝังเรื่องคุณค่างานออกแบบแก่คนไทย เพื่อการพัฒนานโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผ่านการออกแบบนิทรรศการที่อยู่ในความดูแลของภาครัฐ ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วประเทศ

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยมาจากการค้นคว้าเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และการออกแบบการสื่อสารในนิทรรศการ ผู้มีประสบการณ์ในสายอาชีพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และการออกแบบการสื่อสารในนิทรรศการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งเปิดและปิด (Pre-coded Question) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องแนวทางทางการจัดแสดงในนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพและแบบสอบถาม พร้อมแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้เข้าชมนิทรรศการ เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน ประสิทธิภาพการรับรู้ ความรู้สึก ประโยชน์ที่ได้รับ ความเข้าใจ และการตระหนักรู้ เรื่องคุณค่าและความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ จากการเข้าชมนิทรรศการที่ผ่านมา เปรียบเทียบ

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิเคราะห์ทำให้แบ่งนิทรรศการที่นำมาเป็นกรณีศึกษาได้ 2 ประเภท คือ นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ และนิทรรศการที่ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ผู้เข้าชมนิทรรศการ เรื่องการตระหนักรู้ เรื่องคุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบภายหลังเข้าชมนิทรรศการ โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้ คือ นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวโน้มที่จะช่วยปลูกฝังให้ผู้เข้าชมเข้าใจคุณค่างานออกแบบได้ กล่าวคือ การออกแบบสามารถดึงดูดให้ผู้เข้าชมรู้สึกอยากเข้าชมนิทรรศการ รับรู้เนื้อหาและสิ่งที่ผู้จัดทำต้องการนำเสนอ ใช้เวลาและสนใจในการอ่านเนื้อหาในนิทรรศการ จดจำเนื้อหาและสิ่งที่นิทรรศการนำเสนอ และเข้าใจเรื่องความสำคัญของการออกแบบได้มากขึ้น

* เนื้อหาส่วนใหญ่ของบทความชิ้นนี้ เรียบเรียงขึ้นจากวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิตสาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2553 เรื่อง “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ” โดยมีอาจารย์กัญชลิกา กัมปนานนท์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์อนุชา โสภาคย์วิจิตร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

** นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร

ผลสรุปของงานวิจัย สามารถสรุปได้ว่า นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวโน้มที่จะช่วยปลูกฝังให้ผู้เข้าชมเข้าใจคุณค่างานออกแบบ และเข้าใจเรื่องความสำคัญของการออกแบบมากขึ้น โดยปัญหาที่สำคัญที่สุดของการดำเนินงานนิทรรศการในปัจจุบัน คือเรื่องการจัดแสดงนิทรรศการให้สวยงามและน่าสนใจ

Abstract

The purpose of this research is to reveal an importance of exhibition design under supervision of government in order to help implementing Creative Economy Policy efficiently.

The gathered data in this research derived from exhibition-design related publications as well as interviews with experienced exhibition design people.

The tools utilized in this research were interview and questionnaires. Interview was to collect data of an effective exhibition and museum design management. Questionnaires were used with exhibition visitors for gathering self-experience after exhibition visit.

The information analysis is divided into two sections:

1. Information from interview with the exhibition experts. The result of the analysis is finally divided into 2 types: effectively designed exhibitions and ineffectively designed exhibitions.

2. Information gathered from exhibition visitors' interviews in terms of the Design. Aesthetic Perception Instilment through Museum or Exhibition Design is that well designed exhibitions tend to help visitors to understand design value. In other words, effective exhibition design can help visitors to better understand exhibition content and take longer time to read content provided in the exhibition. Also, good exhibition design helps creating memorable moment and finally makes visitors to better perceive design aesthetic.

In conclusion, efficiently designed exhibition is able to attract visitors and help them experience and learn from the exhibition more effectively and understand the meaning and value of design better. Unfortunately, the limited budget is considered as the main problem to create an effective designed exhibition.

บทนำ

ปัญหาเกี่ยวกับการลอกเลียนแบบงานออกแบบและการละเมิดลิขสิทธิ์ในประเทศไทย นับเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการขาดการปลูกฝังทัศนคติด้านคุณค่าของผลงานในงานออกแบบให้แก่ประชาชนของชาติในองค์กรวม ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ต้องการความร่วมมือกันจากหลายฝ่าย และใช้ระยะเวลาที่ต่อเนื่องยาวนานจึงจะสามารถปลูกฝังความคิดนี้ลงในจิตใจของคนส่วนใหญ่ในประเทศได้

นิทรรศการถือเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เนื่องจากมีกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ และส่วนใหญ่เป็นงบประมาณการสร้างที่ได้จากภาครัฐ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภาครัฐไม่ค่อยเห็นความสำคัญในการออกแบบนิทรรศการ ทำให้งานนิทรรศการในประเทศส่วนใหญ่เน้นการนำเสนอเนื้อหา มากกว่าการออกแบบการสื่อสาร ส่งผลให้ประชาชนไม่ค่อยให้ความสนใจในการเข้าชม เนื่องจากไม่มีบรรยากาศที่เชิญชวนหรือนำนำให้อยากชมนิทรรศการเป็นเวลานานๆ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วหากประชาชนได้สัมผัสกับการออกแบบที่ดีทันทีที่ชมนิทรรศการ จะเป็นการช่วยบ่มเพาะการรับรู้ด้านความงามของงานออกแบบได้โดยไม่รู้ตัว และหากเยาวชนได้ซึมซับความงามของงานออกแบบผ่านการออกแบบนิทรรศการที่ได้มาตรฐาน ก็น่าจะส่งผลให้แนวโน้มของคนในชาติในอนาคตมีความเข้าใจถึงคุณค่าและความงามของงานออกแบบได้ รวมถึงช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้คนในชาติ และลดปัญหาการลอกเลียนแบบงาน การละเมิดลิขสิทธิ์ และปัญหาอื่นๆที่เกี่ยวข้องให้น้อยลงได้ในอนาคต

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ และการรับรู้ ความรู้สึกประโยชน์ที่ได้รับ ความเข้าใจ และการตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและความสำคัญ ของความคิดสร้างสรรค์ในงานออกแบบของผู้เข้าชมนิทรรศการ เพื่อแสดงให้เห็นว่านิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีมาตรฐานสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังเยาวชนของชาติให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบได้

วิธีการวิจัย

ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้มาจากการรวบรวมข้อมูล จากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลประเภทเอกสาร และสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
2. ข้อมูลประเภทบุคคล

2.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และการออกแบบการสื่อสาร ในนิทรรศการ จำนวน 4 ท่าน เรื่องแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งนิทรรศการที่นำมาเป็นกรณีศึกษา 2 ประเภท ได้แก่ นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ และนิทรรศการที่ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2. ข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน เรื่องการรับรู้ เข้าใจ และการตระหนักรู้ เรื่องคุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ภายหลังเข้าชมนิทรรศการทั้ง 2 ประเภท

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสอบถามถามความคิดเห็น ผู้เข้าชมนิทรรศการ โดยวิธีการทำเครื่องหมายในแบบสอบถาม ซึ่งสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าชม เช่น เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ความเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการออกแบบ และประสบการณ์ในการเข้าชมนิทรรศการที่ผ่านมา

2. แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และการออกแบบการสื่อสารในนิทรรศการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งเปิดและปิด (Pre-coded Question) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลผู้เชี่ยวชาญเรื่องแนวทางทางการจัดแสดงในนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ และเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และนำหลักดังกล่าวมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งนิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ และนิทรรศการที่ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาเป็นการศึกษาและสัมภาษณ์ผู้เข้าชมนิทรรศการ ถึงการรับรู้ ความรู้สึก ประโยชน์ที่ได้รับ ความเข้าใจ และการตระหนักรู้ เรื่องคุณค่าและความสำคัญ ของความคิดสร้างสรรค์ในงานออกแบบ

2.2 แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าชมนิทรรศการ ทั้งนี้จะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์ในการเข้าชมทั้งนิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ และนิทรรศการที่ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ เรื่องการรับรู้ ความรู้สึก ประโยชน์ที่ได้รับ ความเข้าใจ และการตระหนักรู้ เรื่องคุณค่าและความสำคัญ ของความคิดสร้างสรรค์ในงานออกแบบ ภายหลังเข้าชมนิทรรศการทั้ง 2 ประเภทได้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 การแบ่งประเภทนิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ และนิทรรศการที่ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ ตามข้อมูลแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพที่ได้ศึกษาไว้ ดังนี้

แนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ

ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่ใช้ในการจัดแสดง ดังนี้

1. การใช้วัตถุจัดแสดงเพื่อเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายของเนื้อหา เช่น ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่สามารถใช้แทนความหมายของเนื้อหาได้, ภาพถ่าย, ภาพเคลื่อนไหว (Animation) สื่อมัลติมีเดีย หรือสื่อ Interactive เป็นต้น

2. ลักษณะการจัดวาง (Display) การจัดวางวัตถุจัดแสดงสามารถวางในรูปแบบอื่นที่น่าสนใจ และสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การวางบนวัสดุปูรองรับ เพื่อเพิ่มความสวยงามและความน่าสนใจ, การวางบนกล่อง หรือแท่นสูง, การติดและการแขวนวัตถุบนผนังและเพดาน และ การชิงและการหมุนวัตถุกับพื้นผนังและเพดาน เป็นต้น

3. การสร้างบรรยากาศแวดล้อมภายในนิทรรศการ ผู้ออกแบบนิทรรศการควรคำนึงถึงประสาทสัมผัสของผู้เข้าชมที่มีต่อโครงสร้างนิทรรศการทั้งหมดที่ผู้เข้าชมสามารถสัมผัสหรือรับรู้ได้ อันได้แก่ การรับรู้ทาง รูป รส กลิ่น เสียงและสัมผัส

4. การให้แสง

4.1 การจัดแสง สำหรับวัตถุจัดแสดง เพื่อสร้างจุดเด่นให้กับวัตถุจัดแสดง ให้สามารถสื่ออารมณ์และดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชมได้

4.2 การจัดแสง สำหรับแผ่นข้อความหรือแผ่นเนื้อหา ที่ควรมีค่าความสว่างที่เพียงพอต่อมองเห็นหรือการอ่าน

4.3 การจัดแสง เพื่อตกแต่งบรรยากาศภายในนิทรรศการ

5. หลักการสร้างประสบการณ์การรับรู้เนื้อหาภายในนิทรรศการที่น่าสนใจ

5.1 สร้างผลกระทบทางการรับรู้

5.2 สร้างความตกใจ หรือ ไม่คาดคิด

5.3 สร้างความประหลาดใจ

5.4 สร้างความรู้สึกเหมือนกับการผจญภัย

5.5 สร้างความรู้สึกเหมือนกับการสำรวจ

5.6 วิธีการอื่นๆ

6. การใช้ภาษา

6.1 รูปแบบของภาษา สิ่งที่สำคัญที่สุดของการนำเสนอเนื้อหา ผ่านรูปแบบของข้อความ คือ การใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และรูปแบบภาษาที่เลือกมาใช้นั้นต้องมีความน่าสนใจและสามารถดึงดูดให้ผู้เข้าชมอ่านเนื้อหานั้นๆได้ โดยรูปแบบและวิธีการต่างๆ สามารถทำได้หลายวิธี เช่น สำนวน ภาษา โดยการเล่าเรื่องภายในนิทรรศการต้องทำเหมือนการพากษ์มวญ และต้องทำให้คนในสังคมที่หลากหลายสามารถเข้าถึงได้ หรือภัณฑารักษ์อาจนำเสนอข้อความ ในรูปแบบของการตั้งคำถามเพื่อดึงดูดความสนใจหรือทำให้ผู้เข้าชมรู้สึกมีส่วนร่วมกับการนิทรรศการ หรืออาจใช้ลักษณะของการ Quote คำเพื่อเน้นข้อความที่ต้องการเน้นย้ำแก่ผู้เข้าชม หรือใช้ภาพประกอบข้อมูล หรือแปลงเป็นรูปแบบสมการที่เข้าใจง่าย

6.2 รูปแบบของข้อความที่ใช้ในนิทรรศการ แบ่งออกเป็น

Head line เป็นคำอธิบายที่มีลักษณะสั้น กระชับ ได้ใจความ รูปแบบข้อความคล้ายพาดหัวข่าวที่ต้องสื่อความถึงเนื้อหาในภาพรวมของเนื้อหาส่วนนั้นๆ ตัวอักษรมักมีขนาดใหญ่และอยู่ส่วนบนสุดของชุดเนื้อหานั้นๆ

Sub text เป็นคำอธิบายที่ขยายความจาก Head Line อีกทีหนึ่ง ขนาดตัวอักษรเล็กกว่า Head line

Caption เป็นคำอธิบายเพิ่มเติมสั้นๆ มักวางไว้ข้างวัตถุจัดแสดง เพื่ออธิบายความหมายของภาพและวัตถุที่นำมาจัดแสดง มักอยู่ในรูปแบบของป้ายขนาดเล็ก

Tag line เป็นคำอธิบายที่มีความยาวมากที่สุดในชุดเนื้อหานั้นๆ ทำหน้าที่อธิบายเนื้อหาที่ละเอียดยิ่งขึ้น เป็นการขยายเนื้อหาจาก Sub text อีกทอดหนึ่ง

6.3 ขนาดของข้อความและตัวอักษร แบบตัวอักษรที่คนอ่านแล้วเห็นง่ายที่สุด คือแบบไม่มีหัว แต่ทั้งนี้ควรเลือกแบบตัวอักษรที่มีรูปแบบเข้ากับเนื้อหาในนิทรรศการ และมีขนาดที่พอเหมาะต่อการมองเห็นด้วย

7. การออกแบบพื้นที่ การออกแบบพื้นที่ส่งผลทางอ้อมต่อการรับรู้เนื้อหา และอารมณ์ความรู้สึกของผู้เข้าชมนิทรรศการ อีกทั้งการสร้างพื้นที่ภายในนิทรรศการที่ยังสามารถช่วยให้ผู้เข้าชมอยู่ในนิทรรศการได้มากขึ้นด้วย โดยการรับรู้ของผู้เข้าชมจะเป็นไปตามมิติของพื้นที่ที่แตกต่างกันไป เช่น ความแคบ ความกว้าง ความราบ หรือความชัน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าออกแบบต้องให้ความสำคัญและสร้างความสมดุลของพื้นที่ว่างกับการสื่อสารเนื้อหาในนิทรรศการให้เหมาะสมและพอดี และกระตุ้นอารมณ์ของผู้เข้าชมเป็นระยะๆ ทั้งนี้การออกแบบพื้นที่ไม่จำเป็นต้องเรียงตามลำดับอารมณ์ปกติเสมอไป เราอาจเรียงลำดับสิ่งที่ต้องการให้ผู้เข้าชมรู้สึกแปลกไปจากเดิม หรือผู้เข้าชมไม่สามารถคาดเดาได้ เพื่อทำให้การรับรู้ของผู้เข้าชมแปลกไปจากเดิม และทำให้ตัวงานมีความสนุกยิ่งขึ้น ซึ่งจะกระตุ้นความสนใจ และสร้างความประทับใจแก่ผู้เข้าชมในที่สุด

8. การลำดับการเดินทางของผู้เข้าชมนิทรรศการ การลำดับการเดินทางของผู้เข้าชมนิทรรศการเปรียบเสมือนการลำดับประสบการณ์การรับรู้ของผู้เข้าชมนิทรรศการ เพราะบางครั้งผู้เข้าชมจะเข้าใจนิทรรศการทั้งหมดได้ เพราะเขาดูสิ่งที่ควรดูก่อนหลังตามลำดับ เหมือนกับอ่านหนังสือไปที่ละบทตามลำดับ ดังนั้นผู้ออกแบบต้องคำนึงว่า ก่อนเข้าชมนิทรรศการผู้เข้าชมจะได้เห็นอะไรเป็นสิ่งแรก และก่อนออกจากนิทรรศการผู้เข้าชมจะได้เห็นอะไร

9. การออกแบบระบบสัญญาณ และเทคนิคในการจัดทางสัญจร ทั้งในแง่ความน่าสนใจ และความปลอดภัยของผู้เข้าชมนิทรรศการ

10. ปัจจัยสำคัญอื่นๆที่ควรคำนึงถึง เช่น

10.1 วัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายของพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ

10.2 การรักษาสมดุลของการออกแบบให้พอเหมาะ

10.3 ความปลอดภัยภายในพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการ

จากข้อมูลแนวทางการจัดแสดงในนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพที่ได้ศึกษาไว้ข้างต้นนั้น สามารถแบ่งนิทรรศการที่นำมาเป็นกรณีศึกษาได้ 2 ประเภท คือ นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ และนิทรรศการที่ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

1. พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 1 ภาพการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม

ที่มา : กัลย์ธีรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม มีลักษณะการจัดแสดงที่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ เช่น

1. ลักษณะการจัดวาง (Display) และการออกแบบพื้นที่ : ภายในพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทยจังหวัดนครปฐม มีการออกแบบพื้นที่และรูปแบบการจัดวางวัตถุจัดแสดง(หุ่นขี้ผึ้ง) แตกต่างกันไปตามบริบทและเนื้อหาของแต่ละพื้นที่ เช่น พื้นที่จัดแสดงของหุ่นขี้ผึ้งพระมหากษัตริย์ไทย มีการออกแบบพื้นที่เป็นชั้นบันได จัดฉากหลังให้มีความสวยงามอลังการเหมือนในพระบรมมหาราชวัง และจัดวางหุ่นขี้ผึ้งไล่ตามลำดับราชวงศ์ เพื่อสื่อความรู้สึกถึงระดับชนชั้นที่สูงกว่าบุคคลทั่วไป ต่างกับพื้นที่จัดแสดงหุ่นขี้ผึ้งของชาวบ้าน และการละเล่นของไทย ซึ่งจำลองพื้นที่ฉากหลังเป็นพื้นที่ภายในบริเวณบ้านพักที่อยู่อาศัย ในพื้นที่ราบเสมอกัน และจัดวางหุ่นขี้ผึ้งตามอิริยาบถต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละพื้นที่

2. การให้แสง : พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จังหวัดนครปฐม มีการจัดแสงวัตถุจัดแสดง เช่น หุ่นขี้ผึ้ง และวัตถุประกอบฉากต่างๆ รวมถึงฉากหลัง ซึ่งสร้างจุดเด่นให้กับวัตถุจัดแสดง จนสามารถสื่ออารมณ์และดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีส่วนจัดแสดงบางส่วนที่ ไม่ได้จัดแสงให้กับวัตถุจัดแสดง และปล่อยให้บริเวณดังกล่าวได้รับแสงตามธรรมชาติ เพื่อสร้างประสบการณ์การรับรู้เนื้อหาภายในนิทรรศการที่น่าสนใจ เช่น สร้างความรู้สึกสงสัยให้แก่ผู้เข้าชมว่า ว่าหุ่นขี้ผึ้งที่พบเห็นเป็นเพียงหุ่นขี้ผึ้งจำลองหรือเป็นบุคคลที่มีชีวิต โดยบางพื้นที่สร้างความตกใจ การไม่คาดคิด สร้างความประหลาดใจ สร้างความรู้สึกเหมือนกับการผจญภัย และสร้างความรู้สึกเหมือนกับการสำรวจแก่ผู้เข้าชมนิทรรศการ ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้เข้าชมสามารถจดจำเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี

2. พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ

ภาพที่ 2 ภาพการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ

ที่มา : กัลย์ธีรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติมีลักษณะการจัดแสดงที่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ เช่น

1. การใช้วัตถุจัดแสดง เพื่อเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายของเนื้อหา : ภายในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์มีการนำวัตถุจัดแสดง เช่น หุ่นจำลอง ภาพถ่าย และภาพเคลื่อนไหว มาใช้ในการนำเสนอเนื้อหา ประกอบกับข้อความตัวอักษรบนแผ่นป้ายข้อมูลในทุกพื้นที่จัดแสดง ทำให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้ผู้เข้าชมได้รับความเพลิดเพลินและอยากเข้าชม แม้ว่าจะเป็นเนื้อหาทางวิชาการ

2. การออกแบบพื้นที่ : ภายในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ได้รับการออกแบบพื้นที่ที่น่าสนใจ ทั้งพื้นที่แต่ละส่วนของนิทรรศการแต่ละชั้น และพื้นที่เชื่อมต่อแต่ละนิทรรศการต่างก็ได้ได้รับการออกแบบที่น่าสนใจ เข้ากับเนื้อหาที่น่าสนใจ สร้างความตื่นตาตื่นใจและสะดุดตาผู้เข้าชม ด้วยโครงสร้างที่แปลกตาและสีสันที่สวยงาม

3. สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ หรือ มิวเซียมสยาม

ภาพที่ 3 ภาพการจัดแสดงภายในสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ หรือ มิวเซียมสยาม

ที่มา : กัลย์จิรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ หรือ มิวเซียมสยาม มีลักษณะการจัดแสดงที่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ เช่น

1. การใช้วัตถุจัดแสดง เพื่อเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายของเนื้อหา : ภายในพื้นที่จัดแสดงของนิทรรศการทั้ง 3 ช่วง มีการนำวัตถุจัดแสดงมาเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายของเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอโดยตลอด โดยมีทั้งรูปแบบวัตถุจัดแสดงที่นำมาจัดวางบนแท่นจัดแสดง วัตถุจัดแสดงแบบภาพเคลื่อนไหว และวัตถุจัดแสดงที่นำมาประกอบฉากเพื่อสร้างบรรยากาศที่สวยงามและดึงดูดผู้เข้าชม

2. ลักษณะการจัดวาง (Display) : ภายในนิทรรศการมีการจัดวางหลากหลายรูปแบบทั้งวางบนแท่นจัดแสดง จัดวางวัตถุจัดแสดงแบบลอยตัว จัดวางวัตถุจัดแสดงแบบแขวน ติดตั้งเป็นเฟอร์นิเจอร์กึ่งถาวร ในมุมที่สามารถเปิดให้ผู้เข้าชมเข้าไปมีส่วนร่วมได้ อีกทั้งยังสามารถวางวัตถุจัดแสดงในภาพรวมที่เห็นเด่นชัด ไม่บังวัตถุจัดแสดงในพื้นที่ถัดไปหรือก่อนหน้าอีกด้วย

3. การสร้างบรรยากาศแวดล้อมภายในนิทรรศการ : พื้นที่จัดแสดงในแต่ละช่วงมีการจัดบรรยากาศแวดล้อมแตกต่างกันไป ตามบริบทเนื้อหาที่นำเสนอในพื้นที่นั้นๆ โดยส่วนใหญ่สามารถสื่อสารและถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกเพื่อเสริมเนื้อหาได้ดี ทำให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่ออ่านข้อมูลจากแผ่นป้ายโดยมีบรรยากาศแวดล้อมโดยรอบช่วยเสริม

4. การลำดับการเดินของผู้เข้าชมนิทรรศการ : เนื่องจากเนื้อหาภายในนิทรรศการเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีข้อมูลจำนวนมาก ทั้งข้อมูลเชิงพรรณนาและเชิงสถิติ นิทรรศการทั้ง 3 ช่วง จึงร้อยเรียงเรื่องราวและบังคับทางเดินผู้เข้าชม ให้เข้าชมนิทรรศการแต่ละช่วง ตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนและหลัง ทำให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจเนื้อหาภายในนิทรรศการได้ง่าย ชัดเจนและไม่สับสน

4. นิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ภาพที่ 4 ภาพการจัดแสดงภายในนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ที่มา : กัลย์ธีรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ มีลักษณะการจัดแสดงที่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ เช่น

1. ลักษณะการจัดวาง (Display) : โดยภาพรวม มักใช้โมเดล หุ่นจำลอง และสื่อมัลติมีเดียในการนำเสนอเนื้อหาและข้อมูล มากกว่าการใช้แผ่นข้อความและจัดแสดงวัตถุสิ่งของ ทำให้ผู้เข้าชมได้รับความเพลิดเพลินและตื่นตาตื่นใจไปกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกในการรับข้อมูลมากยิ่งขึ้น

2. การออกแบบพื้นที่ : ภายในนิทรรศการมักใช้เทคนิคการจำลองสถานที่บริเวณรอบเกาะรัตนโกสินทร์ ตามเนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละพื้นที่ ทั้งการจำลองทางด้านโครงสร้างสถาปัตยกรรมภายในและนำสื่อมัลติมีเดียมาใช้ในการจำลองสถานการณ์ เช่น การจำลองอาคารซ่อมร่าจากมุมภายนอกอาคาร ใช้วิธีการแขวนจอโทรทัศน์ที่เปิดเทปบันทึกภาพการซ่อมของนางรำ ไว้ที่ช่องของผนังซึ่งจำลองเป็นผนังอาคาร โดยวาดกรอบหน้าต่างกรอบจอโทรทัศน์ไว้อีกชั้นหนึ่ง ทำให้ภาพที่เห็นเปรียบเสมือนผู้เข้าชมสามารถมองเห็นนางรำซ่อมร่าอยู่ภายในอาคารได้เหมือนจริง ทำให้ผู้เข้าชมเข้าถึงบรรยากาศ และเข้าใจเนื้อหาที่นำเสนอได้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น

5. ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ

ภาพที่ 5 ภาพการจัดแสดงภายในศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ

ที่มา : กัลยธีรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ มีลักษณะการจัดแสดงที่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การใช้วัตถุจัดแสดง เพื่อเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายของเนื้อหา : นิทรรศการที่ผ่านมาส่วนใหญ่ เน้นการนำวัตถุจัดแสดงมาเป็นตัวแทนในการสื่อความหมายของเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอมากกว่า การนำเสนอผ่านรูปแบบของข้อความตัวอักษร ซึ่งลักษณะดังกล่าวสามารถดึงดูดความสนใจให้ผู้เข้าชม รู้สึกอยากเข้าชมได้เป็นอย่างดี
2. การสร้างบรรยากาศแวดล้อมภายในนิทรรศการ : นิทรรศการของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ โดดเด่นเรื่องการสร้างบรรยากาศแวดล้อมในนิทรรศการ เพื่อการสื่อความหมายให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เข้าชมได้รับ
3. รูปแบบของภาษา : สำนวนภาษาภายในนิทรรศการของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ค่อนข้างเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่จดจำของผู้เข้าชม เนื่องจากสำนวนภาษามีความเข้าใจ สร้างความสงสัย และสร้างความน่าสนใจ และมักสื่อความถึงเนื้อหาภาพรวมที่กล่าวถึงในแต่ละพื้นที่ได้อย่างไม่ซ้ำซ้อน และทำให้ผู้เข้าชมรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งส่งผลให้ผู้เข้าชมรู้สึกอยากอ่านเนื้อหาในที่สุด
4. การลำดับการเดินของผู้เข้าชมนิทรรศการ : เกือบทุกนิทรรศการของศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ มีการวางแผนลำดับการเดินก่อนหลังเป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจเนื้อหาหรือประเด็นที่ผู้จัดทำต้องการนำเสนอได้โดยง่าย และสามารถจัดระบบความคิดขณะเข้าชมนิทรรศการได้เป็นอย่างดี

นิทรรศการที่ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

1. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ภาพที่ 6 ภาพการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ที่มา : กัลยธีรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร มีลักษณะการจัดแสดงซึ่งไม่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ลักษณะการจัดวาง : ส่วนใหญ่จัดวางวัตถุจัดแสดงซึ่งเป็นโบราณวัตถุไว้ในตู้กระจก ซึ่งตู้มีลักษณะเก่า และมีอายุการใช้งานมานาน บางส่วนฝุ่นผงและไม่ได้รับการซ่อมแซม และบางส่วนจัดวางบนแท่นแบบลอยตัว มีทั้งประเภทที่มีและไม่มีตู้กระจกครอบ
2. การสร้างบรรยากาศแวดล้อมภายในนิทรรศการ : พื้นที่ส่วนใหญ่ภายในพิพิธภัณฑ์ ไม่ได้รับการตกแต่งสถานที่หรือออกแบบส่วนตกแต่งบรรยากาศ เป็นการจัดแสดงภายในอาคารปกติ
3. การให้แสง : ภายในพิพิธภัณฑ์ไม่ได้รับการจัดแสงเป็นพิเศษ เป็นเพียงการใช้ไฟจากหลอดฟลูออเรสเซนต์เพื่อให้แสงสว่างตามปกติ

2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ของจังหวัดต่างๆ

ภาพที่ 7 ภาพการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกลาง จังหวัดภูเก็ต

ที่มา : กัลย์ธีรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ของจังหวัดต่างๆ มีลักษณะการจัดแสดงซึ่งไม่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ลักษณะการจัดวาง : ลักษณะการจัดวางของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ของจังหวัดต่างๆ คล้ายกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร โดยส่วนใหญ่จัดวางวัตถุจัดแสดงซึ่งเป็นโบราณวัตถุไว้ในตู้กระจกกรอบไม้ ซึ่งมีลักษณะเก่า และมีอายุการใช้งานมานาน บางส่วนฝุ่นผงและไม่ได้รับ การซ่อมแซม และบางส่วนจัดวางบนแท่นแบบลอยตัว มีทั้งประเภทที่มีและไม่มีตู้กระจกครอบ
2. การสร้างบรรยากาศแวดล้อมภายในนิทรรศการ : พื้นที่ส่วนใหญ่ภายในพิพิธภัณฑ์ ไม่ได้รับ การตกแต่งสถานที่หรือออกแบบส่วนตกแต่งบรรยากาศ แต่อย่างใด
3. การให้แสง : ภายในพิพิธภัณฑ์ไม่ได้รับการจัดแสงเป็นพิเศษ ทั้งการจัดแสงเพื่อสร้างบรรยากาศ และการจัดแสดงเฉพาะสำหรับวัตถุจัดแสดง เป็นเพียงการใช้ไฟจากหลอดฟลูออเรสเซนต์เพื่อให้แสงสว่างตามปกติ

3. พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า (ชั้น 2-3)

ภาพที่ 8 ภาพการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า (ชั้น 2-3)

ที่มา : กัลยธีรา สงวนตั้ง. “การรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

ลักษณะการจัดแสดง

พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า (ชั้น 2-3) มีลักษณะการจัดแสดง ซึ่งไม่ตรงกับแนวทางการจัดแสดงนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ลักษณะการจัดวาง : โดยภาพรวมของนิทรรศการ มักจัดวางวัตถุจัดแสดงภายในตู้กระจก คล้ายพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ไม่มีการใช้แท่นหรือตู้ในการจัดวางเป็นพิเศษ
2. การสร้างบรรยากาศแวดล้อมภายในนิทรรศการ : บริเวณชั้น 2-3 ที่ทำการศึกษามีการตกแต่งสถานที่เพื่อสร้างบรรยากาศ ซึ่งแตกต่างกับการจัดแสดงบริเวณชั้น 1 ที่ได้รับการตกแต่งบรรยากาศอย่างสวยงาม และช่วยเสริมเนื้อหาที่จัดแสดงในแต่ละพื้นที่
3. การให้แสง : ไม่มีการจัดแสงไฟเป็นพิเศษ ผู้จัดทำใช้เพียงหลอดไฟลู่ออเรนเซนต์ในการให้แสงสว่างภายในบริเวณนิทรรศการเท่านั้น

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามเรื่อง การรับรู้ ความรู้สึก ประโยชน์ที่ได้รับ ความเข้าใจ และการตระหนักรู้ เรื่องคุณค่าและความสำคัญ ของความคิดสร้างสรรค์ในงานออกแบบ

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 100 คนแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา อายุระหว่าง 12 – 17 ปี จำนวน 32 คน นักศึกษามหาวิทยาลัย (ระดับปริญญาตรี) อายุ 18 – 21 ปี จำนวน 33 คน และวัยทำงาน อายุระหว่าง 22 -35 ปีขึ้นไป จำนวน 35 คน

โดยมีข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามดังนี้ คือ

1. ข้อมูลกิจกรรมยามว่างของผู้ตอบแบบสอบถาม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ประกอบด้วยไปห้างสรรพสินค้า จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 26.69, ท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 22.19, ดูหนัง หรือทานอาหาร ตามร้านอาหาร จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 24.12,

ดูพิพิธภัณฑ์ หรือนิทรรศการ 49 คน คิดเป็นร้อยละ 15.76 และอื่นๆ เช่น อ่านหนังสือ, อยู่บ้าน, ไปสวนสาธารณะ, ขี่จักรยาน, ดูคอนเสิร์ต, สะสมสิ่งของ และถ่ายภาพ (ไม่นับรวมการเล่นอินเทอร์เน็ต) จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 11.25

2. ข้อมูลความชื่นชอบในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการ ของผู้ตอบแบบสอบถาม ภาพรวม พบว่า ชอบเข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการ 75 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00, เฉยๆ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 16.00 และไม่ชอบจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 9.00

3. ข้อมูลความถี่ในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการ ของผู้ตอบแบบสอบถาม ภาพรวม พบว่า เข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการ มากกว่า 1 ครั้งต่อเดือน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00, 1 ครั้งต่อ 1 เดือน จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00, 1 ครั้งต่อ 2 เดือน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00, 1 ครั้งต่อ 3 เดือน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.00, 1 ครั้งต่อ 4 เดือนขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.00 และเฉพาะพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการที่สนใจ จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 66.00

4. ข้อมูลพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการที่ผู้ตอบแบบสอบถามภาพรวมเคยเข้าชม พร้อมระบุจำนวนครั้ง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ) พบว่า ภาพรวม เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร จำนวน 60 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13.86 , พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดต่างๆ จำนวน 48 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 11.09, พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า จำนวน 25 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.77, พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย จำนวน 55 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 12.7, พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ จำนวน 18 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 4.16, สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ หรือ มิวเซียมสยาม 68 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 15.7, นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ จำนวน 40 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 9.24, ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ TCDC จำนวน 83 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 19.17 และอื่นๆ เช่น หอศิลปวัฒนธรรม กทม., พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย, บ้านพิพิธภัณฑ์, พิพิธภัณฑ์บางกอก, บ้านจิม ทอมป์สัน, วัดสวนผักกาด, ดอยตุง และผาง จำนวน 36 ครั้ง คิดเป็น 8.31

และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังนี้ คือ

1. ระยะเวลาที่ใช้ในการเข้าชมส่วนต่างๆ ของพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการของนิทรรศการทั้ง 2 กลุ่มโดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ ผู้เข้าชมส่วนใหญ่จะใช้ระยะเวลาชมรายละเอียดต่างๆ ภายในนิทรรศการกลุ่มที่ 1 มากกว่ากลุ่มที่ 2 โดยผู้เข้าชมจะใช้เวลามากเป็นพิเศษ ในส่วนที่มีการใช้ภาพเคลื่อนไหว เป็นสื่อในการนำเสนอ รองลงมาคือการใช้ระยะเวลาในการดูวัตถุจัดแสดง และวัตถุจัดแสดงแทนต่างๆ เช่น ภาพถ่าย เป็นต้น

2. ความรู้สึกหรือความประทับใจ ที่มีต่อนิทรรศการทั้ง 2 กลุ่มโดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ ผู้เข้าชมส่วนใหญ่จะประทับใจในความสวยงามของนิทรรศการ และความอลังการของโครงสร้างภายในนิทรรศการ โดยมีรายละเอียดต่างๆที่น่าสนใจ

3. รายละเอียดที่ประทับใจเป็นพิเศษที่สามารถจำได้ ภายในนิทรรศการทั้ง 2 กลุ่ม โดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ ผู้เข้าชมส่วนใหญ่จะสามารถจำวัตถุที่มีความแปลกตา มีขนาดใหญ่ และของที่หาได้ยากได้

4. สิ่งที่ไม่ประทับใจ และเห็นว่าควรปรับปรุง ในนิทรรศการทั้ง 2 กลุ่ม โดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ ผู้เข้าชมทั้ง 3 กลุ่มรู้สึกไม่ประทับใจนิทรรศการกลุ่มที่ 1 เรื่องการออกแบบหรือการใช้สื่อที่มากเกินไป และเห็นว่านิทรรศการกลุ่มที่ 2 ควรปรับปรุงเรื่องการดูแลรักษา และออกแบบสถานที่ให้น่าเข้าชม และมีความร่วมสมัยมากกว่าปัจจุบัน

5. พิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการที่จะแนะนำให้คนรู้จักไปเข้าชม โดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ ผู้เข้าชมแนะนำให้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการกลุ่มที่ 1 ในสัดส่วนที่มากกว่าพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการกลุ่มที่ 2 โดยพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการกลุ่มที่ 1 ที่ได้รับการแนะนำมากที่สุดเป็น 3 อันดับแรก ได้แก่ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC), นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ และสถาบันพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติ หรือ มิวเซียมสยาม ตามลำดับ และนิทรรศการกลุ่มที่ 2 ที่ได้รับการแนะนำมากที่สุด คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

นอกจากนี้ ผู้เข้าชมยังแนะนำให้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการที่ไม่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติมด้วย เช่น นิทรรศการ บทเรียนในความมืด Dialogue in the Dark ณ อาคารจามจุรีสแควร์ และ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (Bangkok Art and Culture Centre) หรือ หอศิลป์ กรุงเทพฯ

6. ลักษณะของพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการที่ชอบเข้าชม โดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ผู้เข้าชมทั้ง 3 กลุ่มชอบนิทรรศการที่จัดแสดงสวยงาม น่าสนใจ และมีอะไรให้ผู้เข้าชมมีส่วนร่วมด้วย เช่น กิจกรรมประกอบนิทรรศการ หรือการถ่ายรูปเป็นของที่ระลึก เป็นต้น

7. เห็นด้วยหรือไม่ เรื่องการออกแบบพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการมีความสำคัญ และคิดว่า การออกแบบจะสามารถให้ประโยชน์ต่อผู้เข้าชมอย่างไรบ้างโดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ผู้เข้าชมทั้ง 3 กลุ่มเห็นตรงกันว่า การออกแบบพิพิธภัณฑสถานและนิทรรศการมีความสำคัญ เพราะทำให้พิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการมีความน่าสนใจ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ใช้สำหรับการสื่อสารเนื้อหา ทำให้ผู้เข้าชมสามารถเข้าใจและจดจำพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการได้

8. เห็นด้วยหรือไม่ หากพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการของภาครัฐให้ความสำคัญเรื่องการออกแบบมากขึ้นกว่าในปัจจุบันโดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ ผู้เข้าชมทั้ง 3 กลุ่มเห็นตรงกันว่าภาครัฐควรให้ความสำคัญเรื่องการออกแบบพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการ ที่อยู่ในความดูแลของภาครัฐ มากขึ้นกว่า ในปัจจุบัน

9. หากภาครัฐปรับปรุงการออกแบบพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการ ทั้งในเขตกทม. และต่างจังหวัด ท่านจะเข้าชมมากขึ้นจากปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร โดยภาพรวมของการสัมภาษณ์ ผู้เข้าชมทั้ง 3 กลุ่มคาดว่า จำนวนการเข้าชมของตนเอง และผู้อื่นจะมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน หากพบว่าพิพิธภัณฑสถานหรือนิทรรศการได้รับการปรับปรุง ทางด้านการออกแบบ ทำให้งานมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น และอุปกรณ์ที่ชำรุดได้รับการซ่อมแซมให้สามารถใช้งานได้อยู่เสมอ

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับรวบรวมและทำการวิเคราะห์นั้นสามารถสรุปได้ว่า นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีแนวโน้มที่จะช่วยปลูกฝังให้ผู้เข้าชมเข้าใจคุณค่างานออกแบบได้ กล่าวคือ การออกแบบสามารถดึงดูดความสนใจให้ผู้เข้าชมรู้สึกอยากเข้าชมนิทรรศการมากขึ้น รับรู้เนื้อหา และสิ่งที่ผู้จัดทำต้องการนำเสนอมากขึ้น ใช้เวลาและสนใจในการอ่านเนื้อหาในนิทรรศการมากขึ้น สามารถจดจำเนื้อหาและสิ่งที่นิทรรศการนำเสนอได้มากขึ้น เข้าใจเรื่องความสำคัญของการออกแบบมากขึ้น โดยสามารถแยกแยะได้ว่านิทรรศการใดได้รับการออกแบบ และนิทรรศการใดที่ไม่ได้รับการออกแบบ อีกทั้งยังมีการแนะนำว่านิทรรศการต่างๆในปัจจุบันควรได้รับการออกแบบ เพื่อดึงดูดใจ และสร้างความน่าสนใจให้คนรู้สึกอยากเข้าเยี่ยมชมมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

โดยสาเหตุของปัญหาการดำเนินงานนิทรรศการในปัจจุบันพบว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือเรื่อง การขาดแคลนงบประมาณในการออกแบบการจัดแสดงนิทรรศการให้สวยงามและน่าสนใจ เนื่องจากในปัจจุบันงบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการจัดทำโครงสร้างงานนิทรรศการเพิ่มเติม จากโครงสร้างอาคารเดิมที่ใช้ในการจัดแสดง รวมถึงไม่เพียงพอต่อการจัดซื้ออุปกรณ์การจัดแสดง ต่างๆที่จำเป็น เช่น วัสดุจัดแสดง อุปกรณ์การจัดแสง และอุปกรณ์อื่นๆ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้เข้าชมส่วนใหญ่ใช้เวลากับพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการกลุ่มที่ 1 มากกว่ากลุ่มที่ 2 ประทับใจ และสามารถจดจำรายละเอียดที่เกิดขึ้นในพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการกลุ่มที่ 1 ได้มากกว่ากลุ่มที่ 2 และมีแนวโน้มที่จะแนะนำผู้อื่น ให้เข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการกลุ่มที่ 1 มากกว่ากลุ่มที่ 2 ซึ่งผลดังกล่าวสามารถสรุปและอธิบายตามหลักจิตวิทยาได้ว่า เป็นผลมาจากความพึงพอใจหรือความรู้สึกทางบวกของผู้เข้าชมที่มีต่อนิทรรศการกลุ่มที่ 1 ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการที่อยู่ในขอบเขตพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการที่ได้รับการออกแบบที่มีประสิทธิภาพ มากกว่าพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการ กลุ่มที่ 2 ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการที่ไม่อยู่ในขอบเขตของพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการที่ได้รับการออกแบบที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังสามารถวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเข้าชม และไม่เข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการทั้ง 2 ประเภท ได้ดังนี้

1. สาเหตุที่สนใจ หรือความประทับใจในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ หรือนิทรรศการ กลุ่มที่ 1
 - 1.1 นิทรรศการได้รับการออกแบบ การจัดแสงที่สวยงาม
 - 1.2 มีการนำเสนอสื่อหลากหลาย หรือภาพเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ มาใช้เป็นส่วนในการนำเสนอเนื้อหาภายในนิทรรศการ
 - 1.3 โครงสร้างภายในนิทรรศการในภาพรวมมีความสวยงาม
 - 1.4 ภายในนิทรรศการมีกิจกรรมประกอบนิทรรศการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมได้มีส่วนร่วมและสนุกไปกับเนื้อหาภายในนิทรรศการ

1.5 วัตถุจัดแสดง ที่ใช้เป็นสื่อนำเสนอแทนเนื้อหาที่เป็นตัวอักษร มีความน่าสนใจ แปลกใหม่ มีขนาดใหญ่ และเป็นของที่หาดูได้ยาก

2. สาเหตุที่ไม่สนใจ หรือสิ่งที่ไม่ประทับใจ ในการเข้าชมนิทรรศการ กลุ่มที่ 1

2.1 นิทรรศการบางแห่งใช้สื่อมัลติมีเดียในการนำเสนอเนื้อหามากเกินไป

2.2 นิทรรศการบางแห่งใช้ประเภทตัวอักษรที่อ่านยาก มีขนาดเล็ก และจัดแสงไม่สว่างเพียงพอต่อการอ่าน

3. สาเหตุที่สนใจ หรือความประทับใจในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการ กลุ่มที่ 2

3.1 วัตถุจัดแสดง ที่ใช้เป็นสื่อนำเสนอแทนเนื้อหาที่เป็นตัวอักษรมีความน่าสนใจ แปลกใหม่ มีขนาดใหญ่ และเป็นของที่หาดูได้ยาก

4. สาเหตุที่ไม่สนใจ หรือสิ่งที่ไม่ประทับใจ ในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์หรือนิทรรศการ กลุ่มที่ 2

4.1 บรรยากาศภายในนิทรรศการดูเก่า งานจัดแสดงไม่เข้ากับยุคสมัย

4.2 นิทรรศการไม่ได้รับจัดแสงที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เป็นเพียงการจัดไปด้วยแสงไฟนีออนตามปกติ

4.3 อุปกรณ์ต่างๆภายในนิทรรศการค่อนข้างเก่าและชำรุด เนื่องจากใช้งานเป็นระยะเวลานาน และไม่ได้รับการแก้ไข ซ่อมแซม หรือปรับปรุงให้สามารถใช้งานได้

4.4 นิทรรศการบางแห่งใช้ประเภทตัวอักษรที่อ่านยาก มีขนาดเล็ก และจัดแสงไม่สว่างเพียงพอต่อการอ่าน

4.5 นิทรรศการ มักไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดแสดง ทำให้ผู้เข้าชมรู้สึกเบื่อ และเห็นว่าเนื้อหาเหมือนเดิม จึงไม่อยากจะเข้าชม

4.6 การจัดแสดงภายในนิทรรศการมักเป็นการวางของคู่กับเนื้อหา ซึ่งไม่ได้รับการออกแบบในการจัดวาง และบางแห่งมีส่วนของเนื้อหามากกว่าวัตถุจัดแสดงทำให้ไม่รู้สึกรู้สึกอยากอ่าน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อมูลแนวทางการออกแบบนิทรรศการที่มีประสิทธิภาพ ยังถือเป็นผลลัพธ์ทางอ้อมของงานวิจัยครั้งนี้ ที่ผู้สนใจสามารถนำไปปรับใช้เป็นหลักการในการออกแบบนิทรรศการของตนเองได้ต่อไปในอนาคต สำหรับผู้ที่สนใจเรื่องการออกแบบนิทรรศการ และการออกแบบประเภทอื่นๆที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในรายละเอียดการออกแบบที่เหมาะสมกับผู้เข้าชมในพื้นที่ โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพิ่มเติมได้ เนื่องจากหลักการในการวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงหลักการและแนวทางสำหรับการออกแบบในภาพรวมเท่านั้น

เนื้อหาการวิจัยครั้งนี้ เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนและนำเสนอแนวทางที่น่าสนใจสำหรับการพัฒนานโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของภาครัฐเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งยังต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมพร้อม รวมถึงการได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณอีกจำนวนมาก สำหรับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ

ความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงกิจกรรมและโครงการอื่นๆ เพื่อพัฒนานโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. คู่มือการปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2536.
- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : กราฟิควอร์แมท (ไทยแลนด์), 2547.
- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2548.
- ชินศักดิ์ ต้นชุกุล. เอกสารการสอน รายวิชา 261 427 การรับรู้ทางสถาปัตยกรรม (Perception in architecture). กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546 .
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. นิทรรศการและการจัดแสดงงาน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- วัฒนะ จุฑะวิภาต. ศิลปะการจัดนิทรรศการ. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2542.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มूलฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2549.
- สำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏนครปฐม และสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม. พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งไทย เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง พิพิธภัณฑ์กับการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกสารหมายเลข 1 รวมพลังสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม, 2541.
- ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. Baht & Brains : สร้างเศรษฐกิจไทยด้วยความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984), 2553
- _____. นิเวศ ของความคิดสร้างสรรค์ ที่ซึ่งความคิดกลายเป็นงาน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553
- เอื้อเอ็นดู ดิศกุล ณ อยู่ธยา. ระบบป้ายสัญลักษณ์. กรุงเทพฯ : พลัสเพลส, 2543

สัมภาษณ์

- คุณจรินทร์ทิพย์ ลียะวนิช. เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาธุรกิจการออกแบบ และภัณฑารักษ์ประจำนิทรรศการสัญจร Baht&Brains : สร้างเศรษฐกิจไทย ด้วยความคิดสร้างสรรค์. สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2553.
- คุณศุภมาส พะหุโล. อดีตเจ้าหน้าที่ภัณฑารักษ์อาวุโส ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2553.

คุณพิชิต วีรังคบุตร. ผู้อำนวยการฝ่ายนิทรรศการและกิจกรรมสัมพันธ์ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ.

สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2553

คุณนพดล ลิ้มวัฒนะกูร. ผู้อำนวยการฝ่ายออกแบบบริษัท Design LAB. สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2553